

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету суспільних наук
/ Остапець Ю.О. /
« 28 » серпня 2024 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ**

Рівень вищої освіти	Перший (освітньо-професійний)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова навчання	Українська

Ужгород – 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «**Місцеве самоврядування**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія**, освітньої програми «**Політологія**»

Розробник: Лендьял М.О., професор, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри політології і державного управління**

протокол № 10 від «27» червня 2024 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**
протокол № 8 від «27» червня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3-ий	3-ий
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 3,3 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 60	5-ий	6-ий
	Лекції:	
	36	14
	Практичні (семінарські):	
	24	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60	102

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «*Місцеве самоврядування*» є вивчення теоретичних засад місцевого самоврядування, інституційних норм та управлінської практики його функціонування в Україні та інших країнах Центральної Європи.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ІК -Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій і методів політичної науки..

Загальні компетентності:

ЗК-01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК-06. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

Спеціальні (фахові) компетентності

СК-02. Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

СК-05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

СК-06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

СК-07. Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

СК-08. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.

СК-09. Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців.

СК-12. Здатність до виконання політико-проектувальних, організаційних та консультативних функцій з метою забезпечення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, політичних суб'єктів і громадських організацій різного рівня.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «*Місцеве самоврядування*» є опанування таких навчальних дисциплін ОПП «Політологія»:

ОК 17 Політичні системи сучасності

ОК 24 Система органів державної влади України

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.	ПРН 01
Мати навички професійної комунікації	ПРН 04
Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності	ПРН 05
Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності	ПРН 06
Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах	ПРН 10
Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.	ПРН 12
Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні	ПРН 13
Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	ПРН 14
Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.	ПРН 15
Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.	ПРН 16
Проводити експертизи та виконувати консультаційні функції для органів державної влади та органів місцевого самоврядування, політичних суб'єктів і громадських організацій національного і міжнародного рівня.	ПРН 20

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування»:

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти сутність місцевого самоврядування, використовувати у професійній діяльності необхідні етичні норми та дотримуватися чинних нормативних засад .	ПРН 01
Володіти достатніми для виконання поставлених завдань у сфері місцевого самоврядування навичками професійної комунікації	ПРН 04
Застосовувати інструменти інформаційних технологій та комунікацій, щодо збору та синтезу даних, комунікації із зацікавленими сторонами місцевого самоврядування	ПРН 05
Знати свої права та обов'язки як громадянина України та вміти їх застосовувати у комунікації з органами місцевого самоврядування або ж як представник місцевого самоврядування	ПРН 06
Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища, які відбуваються у різних громадах України та інших європейських країн	ПРН 10
Володіти навичками аналізу взаємодію політичних акторів та інститутів на місцевому рівні	ПРН 12

Володіти навичками аналізу публічної політики на місцевому рівні	ПРН 13
Вміти застосовувати методи прикладної політології для дослідження місцевих політичних інститутів та процесів	ПРН 14
Застосовувати навички дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.	ПРН 15
Вміти презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам	ПРН 16
Володіти знаннями проведення експертизи та навичками консультування для органів державної влади та органів місцевого самоврядування.	ПРН 20

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: індивідуальна робота, проект, презентація.

Знання, вміння та навички здобувачів оцінюються через визначення якості виконання конкретизованих завдань. Кількісна оцінка певного поточного контролю за конкретним видом навчального заняття визначається як сума балів за окремі види навчальної роботи. Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач за результатами поточного контролю протягом одного модуля – 50.

Форма модульного контролю: контрольна робота. Передбачає розкриття теоретичних питань. Кожне завдання модульної контрольної роботи (3 теоретичні) оцінюється окремо. Загальна оцінка розраховується як сума оцінок: теоретична частина – 50 балів (по 16-17 балів кожне теоретичне питання); Підсумкова оцінка за кожний модуль складається із суми балів за поточне оцінювання і результату модульної контрольної роботи (максимальна оцінка – 100 балів).

Форма підсумкового семестрового контролю: іспит.

Результат екзаменаційного контролю визначається як середньоарифметичне значення двох модулів. Якщо здобувач погоджується з набраною кількістю балів, ця оцінка може бути виставлена в екзаменаційну відомість. Якщо здобувач не отримав достатньої кількості балів (менше 60) або не погоджується з підсумковою оцінкою, то він складає іспит у формі усної відповіді. Максимальна оцінка за усну відповідь на іспиті – 100 балів.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (поточний контроль, Модуль1)

Поточне оцінювання та самостійна (індивідуальна) робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5		
10	10	10	10	10	50	100

T1, T2 ... – теми

**Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти
(поточний контроль, Модуль2)**

Поточне оцінювання та самостійна (індивідуальна) робота				Модульна контрольна робота	Сума
T6	T7	T8	T9		
6	30	6	8	50	100

T5, T6... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	50	4	30
Індивідуальна робота	-	-	1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

*Критерії оцінювання теоретичних завдань на модульній контрольній роботі
(максимальна кількість за 1 завдання – 16-17 балів):*

0-5 – здобувач не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити; 4 – 8 балів – здобувач не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань; 9 – 12 балів – здобувач відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні статистичні показники, але здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою; 13 –15 балів – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією, але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації; 16-17 балів – здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Перевірка рівня навчальних досягнень здобувачів з дисципліни «Сучасна теорія справедливості» здійснюється на основі результатів модульних та підсумкового (іспит) контролів.

Для оцінювання знань здобувачів будуть використані наступні групи методів контролю:

1. Методи усного контролю (відповідь здобувача на окреме питання теми у індивідуальній та фронтальній формах; бесіда під час роз'яснення проблемного питання; захист презентації або есе).

2. Письмовий контроль (виконання індивідуальної роботи; модульна контрольна робота).

Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання. Поточний контроль знань здійснюється за складовими: перевірка знань здобувача на практичних заняттях і контроль за виконанням індивідуальних завдань та самостійної роботи. Оцінюються:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- активність у дискусіях, вміння обґрунтовувати та відстоювати свою точку зору;
- виконання письмових завдань;
- підготовка презентації, проект та її захист (індивідуальна робота)

Максимальна оцінка поточного контролю становить 50 балів.

Модульне контрольне оцінювання (МКО) проводиться в письмовій формі, у термін визначений розкладом. Завдання для МКО включає 3 теоретичні питання (кожне оцінюється max 16-17 балів). ***Максимальна кількість балів за МКО – 50.***

Сумарна кількість балів модульного контролю визначається як середнє арифметичне балів за два модулі і складає максимум 100.

Підсумковий контроль (екзамен) проводиться у відповідності розкладу заліково-екзаменаційної сесії, в усній формі. Підсумковий контроль проводиться за навчальним матеріалом, визначеним цією робочою навчальною програмою у повному обсязі. До екзаменаційного білету включено три теоретичні питання.

Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Оцінка з дисципліни виставляється у відповідності з шкалою оцінювання приведеною нижче.

Підсумкова оцінка з дисципліни здійснюється згідно з Методикою переведення показників успішності знань здобувачів Університету в систему оцінювання за шкалою ECTS.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Інституційні засади місцевого самоврядування

ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Історичні передумови виникнення інституту місцевого самоврядування. Стародавній Рим: Закон Юлія Цезаря, *Lex municipalis*. Формування середньовічних міст як осередків місцевого самоврядування: «романістична», «вотчинна», «бургова», «ринкова» теорії.

Магдебурзьке право та юридичне оформлення місцевого самоврядування. Хартії вольностей XI-XII століть. Самоврядування в імперських містах Німеччини. Юридичний прецедент міста Магдебург. Поширення «магдебурзького права».

Елементи місцевого самоврядування в Київській Русі. Сільська громада та її устрій у Київській Русі. Статус міст Київської Русі. Правові відносини між державою і громадами в Київській Русі.

Сільські і міські громади у Великому князівстві Литовському. Литовські статuti про відносини між державою і громадами. Магдебургське право в Україні.

Козацький конституціоналізм і становлення системи козацького самоврядування. Органи влади та адміністративного управління Запорізької Січі. Конституція гетьмана П.Орлика 1710 р. про місцеве самоврядування. Самоврядування у Гетьманській Україні до кінця XVIII ст.

Міське самоврядування на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Реформи місцевого самоврядування в Російській імперії. Оформлення інституту місцевого самоврядування в Австрійській монархії, Королівстві Угорщина, Австро-Угорщині.

Українська Центральна Рада та Українська Народна Республіка і місцеве самоврядування. Конституція УНР 1918 р. про місцеве самоврядування. Західноукраїнська Народна Республіка і місцеве самоврядування. Становлення муніципального (комунального) права.

Функціонування радянської системи управління в Україні. Централізація та одержавлення місцевого життя у СРСР. Розвиток місцевого самоврядування на західноукраїнських землях у складі міжвоєнної Польщі, Чехословаччини та Румунії. Возз'єднання західноукраїнських земель з Українською РСР у складі СРСР (1939-1945 рр.) Розвиток громадського комуністичного самоврядування в 1956-1964 рр. («хрущовська відлига»). Посилення централізму та одержавлення місцевого життя в 1965-1982 рр. («брежнєвський застій»). Соціалістичне самоврядування і відродження місцевого самоврядування в 1984-1990рр. («горбачовська перебудова»).

Відродження місцевого самоврядування у першій половині 1990-х років. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. і становлення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні. Закон УРСР "Про місцеві Ради народних депутатів і місцеве самоврядування" від 7 грудня 1990 р. Проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 р. і розвиток місцевого самоврядування. Закон України "Про місцеві Ради народних депутатів і місцеве та регіональне самоврядування" від 26 березня 1992 р. Правова основа першого етапу муніципальної (комунальної) реформи. Ліворадикальна контрреформа місцевого самоврядування. Закон України "Про формування місцевих органів влади і самоврядування" від 3 лютого 1994 р. Відновлення системи місцевого самоврядування. Конституційний Договір між Верховною Радою України і Президентом України від 8 червня 1995 р.

ТЕМА 2. ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Класичні теорії місцевого самоврядування. Теорія вільної громади (природних прав громади, громадівська теорія): сформульована маркізом д'Аргенсоном та Гійомом Туре наприкінці XVIII ст. Державницька теорія: основні положення розроблені Лоренцом Штейном та Рудольфом Гнейстом всередині XIX ст. Політичний та юридичний напрям державницької теорії. Інші теорії місцевого самоврядування: господарська, суспільна, теорія соціального обслуговування. Теорія муніципального дуалізму.

Сучасні концепції місцевого самоврядування. Локалістська концепція. Неомарксистська концепція. Теорія суспільного вибору. Дуалістичний підхід (поєднання корпоративного і плюралістичного аналізу). Концепція багаторівневого врядування.

Поняття та принципи функціонування місцевого самоврядування. Сутність місцевого самоврядування як окремої форми публічної влади. Автономія місцевого самоврядування і державна влада. Форми і методи державного контролю (законодавче регулювання; адміністративне регулювання (адміністративна опіка; адміністративний нагляд); фінансовий контроль). Функції місцевого саморядування.

Моделі місцевого самоврядування. Континентальна (романо-германська, європейська, французька) модель організації влади на місцевому рівні. Англо-американська (англосаксонська) модель. Іберійська модель. Радянська модель. Змішана модель організації влади на місцевому рівні. Основні види сучасних муніципальних систем (моделей): «сильна рада – слабкий мер», «слабка рада – сильний мер», «рада – сіті-менеджер», «комісійна форма».

Концепція місцевої демократії. Соціально-політичні та історичні передумови формування концепції місцевої демократії. Сутність місцевої демократії, її специфічні ознаки. Основні підходи до легітимізації місцевої демократії. Елементи системи місцевого самоврядування: 1) нормативні рамки місцевого самоврядування; 2) представницька демократія; пряма (безпосередня) демократія; виборчий процес як основний канал елітотворення, у якій залучаються політичні партії; процеси участі громадян у формуванні політики. Роль Ради Європи у поширенні концепції місцевого самоврядування.

ТЕМА 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Міжнародні стандарти місцевого самоврядування. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Європейська Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади. Європейська Хартія про участь молоді у місцевому та регіональному житті. Європейська Декларація міських прав. Європейська Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні. Європейська Хартія регіонального самоврядування.

Європейська хартія про місцеве самоврядування: її структура та зміст. Нормативне визначення місцевого самоврядування за Європейською Хартією. Основні ознаки місцевого самоврядування відповідно до Європейської Хартії.

Правові засади функціонування місцевого самоврядування в країнах Центральної Європи. Передумови «відродження» місцевого самоврядування постсоціалістичних країнах. Стратегія здійснення децентралізаційних реформ у країнах Центральної і Східної Європи. Конституційне закріплення принципу автономії місцевого самоврядування. Моделі відносин між громадами та державою.

Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні. Місцеве самоврядування як елемент конституційно-правового статусу людини та громадянина в Україні. Конституційні принципи місцевого самоврядування в Україні (Розділ XI «Місцеве самоврядування»: ст. 140-146).

Принципи організації та функціонування місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21 травня 1997 р.). Завдання місцевого самоврядування в Україні. Функції місцевого самоврядування в Україні: за формами та сферами діяльності. Матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування. Комунальна власність. Місцеві бюджети. Доходи та видатки місцевих бюджетів.

ТЕМА 4. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Територіальна громада села, селища міста як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Поняття територіальної громади. Ознаки територіальних громад. Поняття та ознаки територіальної громади як соціального явища. Поняття, ознаки та види територіальної громади як юридичного явища. Функції та повноваження територіальних громад. **Форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні влади.**

Поняття, види та форми децентралізації. Різні підходи до визначення децентралізації. Сутність процесу децентралізації. Політична децентралізація. Адміністративна децентралізація. Фіскальна децентралізація. Деволюція, делегування, деконцентрація та дивестиція як форми децентралізації. Принцип субсидіарності.

Концепції реформування організації влади, адміністративно-територіальної реформи (к.1990-х – 2010-і роки). Основні положення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 р. Характеристика норм Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (від 5 лютого 2015 року): визначення умов та порядку створення ОТГ на добровільних засадах. Новації Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо добровільного приєднання територіальних громад» (від 9 лютого 2017 року), подальших змін до базового законодавства.

Формування спроможних територіальних громад в Україні. Об'єднані територіальні громади (ОТГ), ознаки їх спроможності. Методика формування спроможних територіальних громад, затверджена Постановою КМУ від 08 квітня 2015 року. Принципи та суб'єкти добровільного об'єднання територіальних громад. Основні умови формування ОТГ. Етапи створення ОТГ: ініціатори, пропозиція щодо ініціювання, підготовка рішень, прийняття рішення, утворення об'єднаної територіальної громади. Механізм добровільного приєднання до вже створеної ОТГ.

Ресурси об'єднаних територіальних громад. Фінансові та майнові ресурси. Власні доходи громад. Дотації, субвенції для ОТГ. Мінімальні вимоги до необхідної інфраструктури спроможної ОТГ. Державна підтримка об'єднаних територіальних громад.

ТЕМА 5. СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Основні форми (моделі) місцевого самоврядування. Принцип та критерії розподілу влади на місцевому рівні (перелік органів; спосіб їх призначення або добору; відповідальність та взаємовідносини у процесі управління). Модель «сильної ради»: її переваги. Модель «сильного мера»: її переваги.

Система органів місцевого самоврядування у територіальних громадах Центральної Європи. Реформування розподілу повноважень місцевого самоврядування у Республіці Польща. Модель «сильного мера» у Чеській Республіці. Взаємовідносини між мером та радою в Угорщині та Словацькій Республіці.

Система місцевого самоврядування в Україні: територіальні громади, органи місцевого самоврядування (ОМС), органи самоорганізації населення (ОСН).

Територіальна громада села, селища міста як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Поняття територіальної громади. Ознаки територіальних громад.

Представницькі органи місцевого самоврядування в Україні: повноваження та функції. Ознаки представницьких органів місцевого самоврядування. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування (рад) на рівні село, селище, місто. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування. Повноваження сесій рад. Повноваження комісій рад. Правовий статус та форми діяльності депутатів місцевих рад.

Посадові особи місцевого самоврядування: повноваження та функції. Публічно-правовий статус голови територіальної громади. Порядок обрання голови територіальної громади. Повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради. Права та обов'язки голови територіальної громади. Гарантії діяльності голови територіальної громади. Секретар ради: статус та повноваження.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад. Функції виконавчих комітетів. Галузеві та функціональні відділи виконавчих комітетів рад.

Органи спільної компетенції територіальних громад у системі місцевого самоврядування. Правовий статус органів спільної компетенції територіальних громад (районних, обласних рад). Порядок формування органів спільної компетенції територіальних громад. Статус депутатів обласної та районної ради. Повноваження органів спільної компетенції територіальних громад. Організація діяльності органів спільної компетенції територіальних громад. Органи управління об'єднаних територіальних громад.

Типова структура органів управління ОТГ. Голова ОТГ. Рада та виконавчий комітет ОТГ. Повноваження старост (працює у виконавчому комітеті ради ОТГ). Управління та відділи виконавчого комітету ради.

Органи самоорганізації населення (ОСН). Основні положення Закону України «Про органи самоорганізації населення». Різні типи ОСН. Основні завдання ОСН. Власні та делеговані повноваження ОСН.

Модуль 2. Методи та технології місцевого самоврядування

ТЕМА 6. МУНІЦИПАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Муніципальний менеджмент у системі публічного управління. Зв'язок між поняттями «місцеве самоврядування», «муніципальне (місцеве) управління», «муніципальний (місцевий) менеджмент». Характеристика системи муніципального менеджменту: елементи, об'єкт і суб'єкт муніципального управління. Організаційна, функціональна та інструментальна підсистеми муніципального менеджменту.

Методи муніципального управління. Поняття «методи муніципального управління». Економічні методи. Правові, організаційні (адміністративно-розпорядчі) методи. Соціально-психологічні методи. Програмово-планувальні методи. Муніципальний маркетинг.

Забезпечення муніципального управління. Інформаційне забезпечення муніципального управління. Технічне забезпечення муніципального менеджменту. Кадрове забезпечення управління на місцевому рівні.

Управління місцевими матеріально-фінансовими ресурсами. Система місцевих фінансів. Комунальна власність як основа соціально-економічного розвитку громад. Корпоративне управління в муніципальному менеджменті. Місцеве самоврядування і підприємство.

ТЕМА 7. ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІВ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Теоретичні аспекти участі громадян у місцевому самоврядуванні та управлінні. Сучасні теорії участі громадян. Пряма (безпосередня) демократія. Залучення громадян. Специфіка участі громадян на різних горизонтальних рівнях публічного управління.

Форми прямої демократії в країнах Центральної і Східної Європи. Спільні тенденції та національні особливості участі громадян у місцевих виборах. Правове регулювання проведення місцевих референдумів. Загальні збори (сходи, асамблеї) громадян. Місцеві ініціативи та інші специфічні форми прямої демократії у постсоціалістичних країнах.

Форми прямої демократії в Україні. Місцеві вибори, місцеві референдуми, загальні збори, громадські слухання. Ініціювання та проведення місцевих референдумів. Можливості для здійснення місцевих ініціатив. Загальні збори громадян: технологія проведення. Колективні та індивідуальні (петиції) до органів і посадових осіб місцевого самоврядування; місцеві ініціативи, тощо.

Правові та організаційна засади проведення місцевих виборів в Україні. Виборча система, закріплена Законом України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року. Система виборів старост. Право голосу під час місцевих виборів.

ТЕМА 8. СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ДЛЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Теоретичні аспекти сталого розвитку суспільства. Причини формування концепції сталого розвитку. Визначення сталого розвитку. Документи Організації Об'єднаних Націй про засади сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку. Територіальні рівні управління сталим розвитком.

Поняття соціальної мобілізації. Широкий підхід до розуміння поняття громада. Визначення соціальної мобілізації. Історія застосування інструменту соціальної мобілізації у зарубіжних країнах та в Україні. Сучасні підходи до розуміння ролі та потенціалу соціальної мобілізації.

Елементи соціальної мобілізації. Зацікавленість та характер учасників. Визначення лідерів громади (активісти, організації з соціальної мобілізації). Засоби зміцнення потенціалу громад (тренінги, мотивування, технічна підтримка). Визначення основних проблем громади та ранжування їх за пріоритетами. Оцінка можливостей для вирішення проблем громади. Забезпечення необхідними ресурсами. Встановлення зв'язків з партнерами у сталому місцевому розвитку, донорськими організаціями.

Механізми впровадження соціальної мобілізації. Створення організації громади. Зміцнення потенціалу організації та її інституційний розвиток. Досягнення організацією зрілості. Спільне планування (за участі громад). Реалізація проектів. Виконання заходів та їх коригування. Міжнародні проекти Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та Європейського Союзу (ЄС).

ТЕМА 9. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Сутність стратегічного планування. Виникнення та сутність стратегічного планування. Алгоритм стратегічного планування. Реалізація стратегії з одночасним моніторингом. Оцінка досягнення результатів.

Роль стратегічного планування місцевого розвитку. Міжнародні документи щодо місцевого розвитку. Принципи доброго демократичного врядування Ради Європи. Чинники успішності стратегічного планування місцевого розвитку (СПМР). Завдання сталого розвитку у сферах управління, економіки, довкілля, соціального розвитку.

Організація розробки стратегій сталого місцевого розвитку. Підготовчі організаційні заходи, планування роботи. Створення організації (форуму) з СПМР. Формування календарного плану розробки стратегії, розподіл обов'язків учасників проекту.

Формулювання стратегії. Етап аналізу ситуації (розробка бачення, місії, проведення SWOT-аналізу). Розробка місії, бачення розвитку громади. Вироблення стратегічних пріоритетів, середньострокових операційних завдань, переліку заходів, необхідних ресурсів. Розробка системи моніторингу стратегії (індикаторів, відповідних показників). План дій для виконання стратегії сталого місцевого розвитку (ССМР).

Впровадження стратегії. Підтримка та офіційне впровадження ССМР. Комунікація із громадськістю. Управління процесом реалізації стратегії. Здійснення моніторингу та оцінки ССМР. Коригування змісту стратегії.

7. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд.	с.р.		л	п	лаб	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	12	4	4			4	16	2				10
ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ	10	4	2			4	16		2			12
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	12	4	4			4	18	2				12
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	10	4	2			4	16	2				12
СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	10	4	2			4	18	2				12
МУНІЦИПАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	11	4	2			5	16		2			10
ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННВ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	31	4	2		20	5	16	2				12
СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ДЛЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ	11	4	2			5	16	2				10
СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД	13	4	4			5	18	2				12
Усього годин	120	36	24	-	20	40	120	14	4			102

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	4	
2	ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ	2	2
3	КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	4	
4	ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	2	
5	СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	2	
6	МУНІЦИПАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	2	2
7	ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННВ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	2	
8	СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ДЛЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ	2	
9	СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД	4	
Разом		24	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	4	10
2	ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ	4	12
3	КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	4	12
4	ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	4	12
5	СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	4	12
6	МУНІЦИПАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	5	10
7	ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННВ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ	25	12
8	СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ДЛЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ	5	10
9	СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД	5	12
Разом		60	102

Індивідуальні робота

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «**Місьцеве самоврядування**» включає виконання визначених завдань.

Перший модуль:

На основі інформації, яка є на сайтах рад територіальних громад міського типу проаналізуйте та підготуйте **презентацію** про:

1. партійний склад депутатського корпусу, склад депутатських фракцій, депутатських груп;
2. організаційну структуру виконавчих органів міських рад;
3. основні розділи, норми статуту територіальної громади.

Кожен студент чи студентка обирає окрему територіальну громаду. Вибір однієї й той самої територіальної громади двома студентами чи студентками не дозволяється!

Структура презентації

1. Титульний слайд
2. План презентації
3. Основна частина презентації
4. Висновки
5. Використані джерела

Другий модуль:

Студент чи студентка може обрати для виконання індивідуальної роботи один із запропонованих варіантів.

Варіант 1.

Пройти курс на платформі «Прометеус»: «**Ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю**»

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+PLAP101+2020_T1

Свідченням успішного завершення курсу буде отримання сертифіката, який потрібно надіслати на електронну пошту викладача

Варіант 2.

На основні інформації з сайтів місцевих рад територіальних громад Закарпатської області (на вибір) проаналізуйте зміст та результати розгляду електронних петицій громадян (з 2015 року) та підготуйте **аналітичну довідку**.

Обсяг **аналітичної довідки** повинен становити у друкованому варіанті до 10 – орінок.

Вимоги до оформлення аналітичної записки:

- загальний обсяг – до 10 сторінок друкованого тексту;
- шрифт Times New Roman;
- 14 кегель;
- 1,5 інтервал;
- поля тексту: зверху – 2 см, знизу – 2 см, ліворуч – 3,5 см, праворуч – 1,5 см;
- нумерація тексту – праворуч зверху; на титульній сторінці номер не ставиться; до загальної нумерації входить також список використаних джерел.

Індивідуальне завдання носить самостійний характер виконання окреслених завдань і тематично охоплює загальне змістовне навантаження з навчального курсу.

Індивідуальне завдання може бути **оцінене максимально у 20 бали**.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Бородін Є.І., Кравченко В.В., Квітка С.А. Місцеве самоврядування: навчальний посібник у схемах. Дніпро, Грані, 2018. 148 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Mistseve_samovryaduvannya.pdf
2. Ліщинський І., Лизун М. Практика впровадження місцевого менеджменту в Європейському Союзі: навчально-практичний посібник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 72 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45830/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%28%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%29.pdf>
3. Місцеве самоврядування : підручник / [О. В. Берданова та ін. ; за ред. В. М. Вакулєнка, Ю. Ф. Дехтяренка, В. С. Куйбіди] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2019. 671 с.
4. Навчальний посібник для підготовки до вивчення вибіркової освітньої компоненти «Децентралізація публічної влади» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 052 Політологія, 081 Право, 281 Публічне управління та адміністрування. Укладачі: Людмила Горохова, Микола Козловець, Марія Огороднійчук. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2024. 236 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/39306/1/posibnyk.pdf>
5. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 680 с.
6. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: навчальний посібник / Упоряд. М. Лендєл. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. 464 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/32183>
7. Сєрьогін С.М. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад URL: <https://grani-print.dp.ua/index.php/home/article/view/185>
8. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред. Юрія Остапця і Маріана Токаря; Кафедра політології і державного управління; Ужгородський національний університет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 580 с.

Додаткова література:

1. Грищенко І.М. Феномен лідерства в системі місцевого самоврядування: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: НАДУ, 2016. 320 с.
2. Звїздай О. Історичні передумови та періодизація організації місцевого самоврядування в Україні. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2017/27.pdf
3. Історія становлення місцевого самоврядування в Україні. URL: http://studies.in.ua/ms_seminar/467-storya-stanovlennya-mscevogo-samovryaduvannya-vukrayin.html
4. Куценко Т.Ф., Пантелей І.В. Європейські стандарти муніципального управління в контексті реформи децентралізації. Економіка та держава. № 4/2021. С. 122-127. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4917&i=20>
5. Лазор О.Д. Місцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посіб., 2-е вид., доп. і перероб. К. : Дакор, 2005. 560 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/LAZOR_2004.pdf
6. Лендєл М.О. Громадянське та локальне: сучасні інтерпретації функціонування громадянського суспільства на місцевому рівні. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Серія : Політичні науки.* К. : Видавничий

- дім «Києво-Могилянська Академія», 2007. Т. 69. С. 59-64. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6741?show=full&locale-attribute=en> (
7. Лендъел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : монографія; Каф. політол., НДІ політ. регіоналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород : «Мистецька Лінія», 2011. 687 с.
8. Лендъел М. Місцевий режим управління та функціональні характеристики місцевої демократії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія*. Ужгород: СМП «Вісник Карпат», 2005. Вип. 2. С. 186–190. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17792/1/%D0%9C%D0%86%D0%A1%D0%A6%D0%95%D0%92%D0%98%D0%99%20%D0%A0%D0%95%D0%96%D0%98%D0%9C%20%D0%A3%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%20%D0%97%D0%90%D0%9B%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%93%D0%A0%D0%9E%D0%9C%D0%90%D0%94%D0%AF%D0%9D%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%86%D0%9D%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A2%D0%A3%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86%20%D0%A2%D0%90%20%D0%A4%D0%A3%D0%9D%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%20%D0%A5%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98%20%D0%9C%D0%86%D0%A1%D0%A6%D0%95%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%94%D0%95%D0%9C%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%86%D0%87.pdf>
9. Литвиненко І. Історичні традиції становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. №1. С. 43-49. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2002_1_10.pdf
10. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: колективна монографія / за заг. ред. Р.М. Плюща. Київ: РІДНА МОВА, 2016. 744 с.
11. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: колективна монографія / за заг. ред. Р.М. Плюща. Київ: РІДНА МОВА, 2016. 808 с.
12. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] К. : 2017. 110 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/202/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B5-%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2-%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85-%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>
13. Муніципальний менеджмент : [підручник] / О. Н. Євтушенко, В. М. Ємельянов, В. І. Андріяш. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. 404 с. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/213/1/%D0%84%D0%B2%D1%82%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%20%D0%9D.%20%D0%9C%D1%83%D0%BD%D1%96%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf>
14. Натаєв В.М. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник, 2018, URL: <http://dspace.knau.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/1076>
15. Політологія: підручник /За ред. М.М. Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 382 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/33791>
16. Романюк С.А. Децентралізація: теорія та практика застосування: монографія. Київ, 2018. 216 с. URL: http://bookri.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/romanuk_predprosm1.pdf

17. Федоренко В.Л., Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасниках ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі : монографія / Нац. акад внутр. справ. Київ : Ліра-К, 2018. 379 с.

URL:

https://ccu.gov.ua/sites/default/files/fedorenko_v.l._chernezhenko_o.m._konstytuciyini_modeli_miscevogo_samovryaduvannya_monografiya_2017.pdf

18. Democracy at Local Level. URL: http://idea.int/publications/dll/upload/DLL_full_book.pdf

19. Soós G., Zentai V. Introduction. *Faces of Local Democracy. Comparative Papers from Central and Eastern Europe* / Ed. G. Soós, V. Zentai. Budapest: OSI-LGPSRI, 2005. P. 1-12.

URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00006925/01/LGI_Faces-of-Local-Democracy_2005.pdf

20. Stoker G. The Comparative Study of Local Governance: The Need to Go Global. URL: http://www.ipeg.org.uk/papers/comp_study_local_gov.pdf

Інформаційні ресурси в мережі Інтернеті:

1. Децентралізація URL: https://decentralization.ua/mainmonitoring#main_info

2. Європейська Хартія місцевого самоврядування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80.24>

3. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Закон України про добровільне об'єднання територіальних громад. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 7.08.2022).

5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>

7. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>

8. Ресурсне забезпечення регіонального та місцевого розвитку. URL: https://regionet.org.ua/files/05.RLD_Resource_Berdanova_Materials_UA.pdf